

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Sakarya University Faculty of Theology

ISSN: 2146-9806 | e-ISSN: 1304-6535

Cilt/Volume: 26, Sayı/Issue: 49, Yıl/Year: 2024 (Haziran/June)

**Yahudilikten İhtidâ Etmış Bir Sahâbî: Abdullah b. Selâm
ve Hadis Rivayeti**

*A Companion who Converted from Judaism: Abdallah ibn
Salâm and Hadith Narration*

Zübeyde Özben Dokak

Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Hadis Ana Bilim Dalı –
Dr., Sakarya University, Faculty of Theology, Department of Hadith

zozben@sakarya.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-8456-1467>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/Date Received: 01/02/2024

Kabul Tarihi/Date Accepted: 05/06/2024

Yayın Tarihi/Date Published: 15/06/2024

Atıf/Citation: Özben Dokak, Zübeyde. "Yahudilikten İhtidâ Etmış Bir Sahâbî: Abdullah b. Selâm ve Hadis Rivayeti". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26/49 (2024), 1-26. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.1429735>.

İntihal: Bu makale, *iThenticate* yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by *iThenticate* and no plagiarism detected.

Öz

Hz. Peygamber'in ashâbı, bir takım şahsî özellikleri açısından hadis rivayetine farklı şekillerde katkı sunmuşlardır. Bu çalışmada da Yahudilikten ihtidâ etmiş bir sahâbî olması özelliğiyle dikkatleri çeken Abdullah b. Selâm ve hadis rivayeti ele alınmıştır. Müslüman olmadan önce Medine Yahudilerinin önemli ilim adamlarından biri olan Abdullah b. Selâm, Müslümanlar arasında da ilmî açıdan önemli bir yere sahip olmuştur. Sahâbîlerin ona sorular yönelterek onun eski dinine dair ilminden istifade ettikleri görülmektedir. Hatta Hz. Peygamber dahi bazı hususlarda onun Tevrat bilgisinden yararlanmıştı. Abdullah b. Selâm, hakkında birtakım ayetler nazil olan, aynı zamanda pek çok ayetin tefsirinde de kendisinden bahsedilen bir sahâbîdir Kur'an'ın Yahudi kökenli olduğuna dair iddialarda adının zikredilmesi de Abdullah b. Selâm'ı önemli bir isim kılmaktadır. Hadis rivayeti açısından bakıldığında Abdullah b. Selâm'ın yetmiş beş rivayeti tespit edilmiştir. Bu yetmiş beş rivayet içerik olarak incelendiğinde ise aslında bunların toplamda elli rivayetin farklı versiyonları olduğu görülmektedir. Bu rivayetler çerçevesinde Abdullah b. Selâm'dan rivayette bulunan elli râvî tespit edilmiştir. Bunlar içerisinde sahâbî, muhadram ve tâbînden olanlar bulunmaktadır. İsrâiliyat üzerinden eleştiriye maruz kalan Abdullah b. Selâm'ın mevkuf rivayetleri içerikleri itibarıyla incelendiğinde İsrâiliyat konularıyla alakalı olabilecek yirmi iki tane mevkuf rivayeti olduğu görülmüştür. Bu rivayetlerin içeriği genel itibarıyla yaratılış, peygamberler tarihi, ahiret ahvâli, kıyamet alametleri, fiten ve melâhîm ile alakalıdır. Bu tür rivayetlerinin miktarı göz önünde bulundurulduğunda aslında onun İsrâiliyat konusunda çok abartılacak bir etkisinin bulunmadığını söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Abdullah b. Selâm, Sahâbî, Yahudilik, İsrâiliyat.

Abstract

The companions of the Prophet contributed to hadith narration in different ways in terms of some of their personal characteristics. In this study, Abdallah ibn Salâm, a companion who converted from Judaism, and his hadith narration are discussed. Abdallah ibn Salâm, one of the leading scholars of the Jews, confirmed the Prophet and became a Muslim based on his knowledge of the characteristics of the last prophet, who was reported to come in the Torah. At the time of the Prophet, he was given a number of duties. It is noteworthy that these tasks were especially for his former co-religionists. He demonstrated the sincerity of his Muslim faith by performing these duties. After the Prophet's death, he generally had good relations with the caliphs. He took an active part in some events during the reign of Khalif Umar. He supported Khalif Uthman in his most difficult moment, when the rebels wanted to kill him, and advised Khalif Ali by giving him his predictions about the future. He was one of the most important scholars of the Jews of Medina before he became a Muslim, and after his conversion to Islam, he had an important place among the Muslims in terms of knowledge. From time to time, the companions asked him questions and benefited from his knowledge of his old religion. It was found that Hazrat Umar, Abû Hurayra and Abdallah ibn Abbas asked him questions in this context. It is seen that even the Prophet benefited from his knowledge of the Torah when necessary.

Abdallah ibn Salâm was one of the companions who were heralded with the good news of Paradise by the Prophet. It is also seen that a number of verses were revealed about him, and he is mentioned in the exegesis of many verses. In particular, in the exegesis of the verses that mention the believers, the followers of the covenant, those who were given knowledge, the pious, the distinguished, and those who were praised from among the Ahl al-Kitâb in general, these people are explained as Abdallah ibn Salâm and his friends. However, there are some verses in the commentaries that are reported to have been revealed as a warning to Abdallah ibn Salâm and his friends.

It is seen that there are some unfounded allegations about Abdallah ibn Salâm. His name is mentioned in the claims that the Qur'an is of Jewish origin, which have been voiced by Jews and some Orientalists since the Middle Ages. There are also claims that he was a mentor to the Prophet. However, when the narrative sources are scanned, it is seen that the Prophet benefited from Abdallah ibn Salâm's knowledge in only two matters. These two issues are the punishment of stoning Jews for adultery and the reason why the people of Quba were praised by Allah. There are also some unfounded claims about his historical personality. There are orientalists who want to make the date of his conversion to Islam later and even claim that he had actually converted

to save the Jewish people by sacrificing himself. However, when historical and narrative sources are examined, it is seen that these claims do not have any solid basis. Abu Reyya, on the other hand, criticized Abdallah ibn Salâm on the basis of Israiliyat. According to him, Abdallah ibn Salâm pretended to be a sincere Muslim and fabricated lies in the name of the Prophet as a trap to wear down Islam, even though he did not actually accept Islam. However, Abdallah ibn Salâm, who converted to Islam at a time when the Muslims were still weak, showed his sincerity by performing the duties assigned to him against his former co-religionists, the Jews. Moreover, there is no insinuation from the companions or the successors that his Islam was a deception; on the contrary, there are narrations praising him.

Seventy-five narrations of Abdallah ibn Salâm, who was one of the Muqillun and had the highest number of narrations among the Companions who converted from Judaism, were identified. Fourteen of these seventy-five narrations were found to have sahih isnads, thirty-eight were found to have hasan isnads, nineteen were found to have weak isnads, three narrations had a narrator who was an muttahaam bi al-waz' in the isnad, and one narration was found to be mawdu. Accordingly, sixty-nine percent of the narrations narrated from Abdallah ibn Salâm are in the sahih or hasan category. In addition, when these seventy-five narrations are analyzed in terms of content, it is seen that there are different versions of fifty narrations in total. Within the framework of these narrations, fifty narrators who narrated from Abdallah ibn Salâm were identified. These include the Companions, Muhadrams, and those from among the successors.

When the mawquf narrations of 'Abdallah ibn Salâm, one of the Companions who were subjected to criticism on the basis of Israiliyat, were examined in terms of their subject matter, twenty-two mawquf narrations that could be included in Israiliyat were identified. These narrations are mostly found in mu'jam and musannaf type works. The content of these narrations is generally related to the creation, the history of the prophets, the hereafter, the signs of the apocalypse, fiten and melahim. Although there is insufficient information on why 'Abdallah ibn Salâm narrated such narrations, it is likely that he narrated them in order to satisfy the curiosity of the Companions on the relevant topics. Considering the amount of such narrations of Abdallah ibn Salâm, which have different degrees of authenticity, it is possible to conclude that he did not have an exaggerated influence on the subject of Israiliyat. In addition, when such narrations are taken into consideration, the groundlessness of Abu Reyya's claim that Abdallah ibn Salâm actually became a Muslim in order to corrupt Islam becomes evident. Because if he wanted to corrupt Islam, he would have narrated these narrations on the basis of the Prophet. However, he did not attribute these narrations to the Prophet, rather, he sometimes stated that they were based on the Torah and he transmitted them in his own words.

Keywords: Hadith, Abdallah ibn Salâm, Companion, Judaism, Israiliyat.

Giriş

Hız. Peygamber'in ilk muhatapları olan sahâbîler, onun sünnetinin korunması ve sonraki nesillere aktarılması hususunda önemli bir rol üstlenmişlerdir. Bu haseple onlar hadis isnad zincirindeki ilk halkayı oluşturmaktadırlar. Birer râvî olarak sahâbenin tamamı hadis tenkidi bağlamında âdil kabul edilse de onların hem hayat hikayelerinin hem de hadis rivayet tarzlarının incelenmesi sünneti doğru anlama ve değerlendirme yönündeki gayretlere katkı sunacaktır.

Hız. Peygamber'in ashâbı, şahsî hayatları, birikimleri, tecrübeleri ve rivayet tarzları açısından hadis rivayetine farklı şekillerde katkı sunmuşlardır. Bu isimlerden biri de Abdullah b. Selâm'dır. Ancak Abdullah b. Selâm'ın hadis alanında yeterli ve derinlikli çalışmalara konu olmadığı görülmektedir. Ab-

dullah b. Selâm hakkında İslam Tarihi alanında bir yüksek lisans tezi yapılmış¹ ve bazı genel nitelikli çalışmalar içerisinde kendisinden bahsedilmiştir.² Bu makalede ise Yahudilikten ihtidâ etmiş bir sahâbî olması sebebiyle dikkatleri çeken Abdullah b. Selâm ve hadis rivayeti çeşitli açılardan ele alınacaktır. Müslüman olmadan önce Medine'deki Yahudilerin önde gelen ilim adamlarından biri olması bu ismi önemli kılan hususlardan biridir. Abdullah b. Selâm, Müslüman olduktan sonra ise cennetle müjdelenmiş ve ashâb tarafından ilim sahibi bir kimse olarak takdim edilmiştir. Ayrıca hakkında birtakım ayetlerin nazil olduğu yönünde nakiller bulunan Abdullah b. Selâm'ın tefsirlerde pek çok ayetin açıklamasında ismi zikredilmektedir. Yine onunla ilgili dikkat çeken başka bir husus, özellikle Yahudiler ve birtakım oryantalistler tarafından hakkında bazı asılsız iddiaların öne sürülmüş olmasıdır. Hadis rivayeti açısından ise onu incelemeye değer kılan en önemli durum, Hz. Peygamber hayattayken Yahudilikten ihtidâ etmiş olanlar içerisinde en çok hadis rivayet eden kişi olması ve İsrâilî haberlerin nakli konusunda kendisinden çokça bahsediliyor olmasıdır.

Bu çalışmada Abdullah b. Selâm ön plana çıkan bazı hususiyetleri dikkate alınarak farklı açılardan ele alınmıştır. Öncelikle Abdullah b. Selâm'ın Müslümanlığı kabulünden önceki konumu, İslâm'a girişi, Hz. Peygamber'in hayatı döneminde ve sonrasında yaşadıkları bağlamında tarihî şahsiyeti incelenmiştir. Ardından bazı rivayetler üzerinden ilmî hayatı ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Hakkında birtakım ayetler nâzil olan ve bazı hadislere konu olan Abdullah b. Selâm bu açılardan da ele alınmıştır. Abdullah b. Selâm hakkında Yahudiler ve bazı oryantalistler tarafından dillendirilen iddialar da zikredilerek değerlendirilmiştir. Son olarak ise Abdullah b. Selâm'ın hadis rivayeti ile ilgili bazı hususlar incelenmiştir. Özellikle İsrâiliyat konusundaki etkinliğini ortaya koymak amacıyla rivayetleri içerik açısından değerlendirilerek İsrâiliyatla alakalı olanlar tespit edilmiştir.

1. Tarih Sahnesinde Abdullah b. Selâm

Abdullah b. Selâm b. el-Hâris el-İsrâilî el-Ensârî, Medîne civarında bulunan üç Yahudi kabilesinden biri olan Benî Kaynuka kabilesine mensuptur.³ Yûsuf

- 1 Mevlüt Poyraz, *Abdullah bin Selam ve İslâm Tarihindeki Yeri* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009).
- 2 bk. Mehmet Efendioğlu, *Arap Olmayan Sahâbîler* (M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2018); Ömer Sabuncu, *Yahudi Asıllı Sahâbîler* (İstanbul: Siyer Yayınları, 2019).
- 3 Ebü'l-Hasen Ali b. Ebî'l-Kerem Muhammed el-Cezerî İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe fi ma`rifeti's-sahâbe*, thk. Ali Muhammed Muavviz - Âdil Ahmed Abdülmevcüd (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1994), 3/265; Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *el-İsâbe fi temyîzi's-sahâbe*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcüd - Ali Muhammed Muavviz (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1415/1994), 4/102.

Peygamberin soyundan gelmektedir.⁴ İslâmiyet'e girmeden önceki ismi Haysayn iken Müslüman olunca Hz. Peygamber ona Abdullah ismini vermiştir.⁵

Müslüman olmadan önce Medine'deki Yahudilerin önde gelen din adamlarından biri olan Abdullah b. Selâm'ın⁶ İslâm'a giriş tarihi ile ilgili üç farklı rivayet vardır. Bir rivayete göre Abdullah b. Selâm Hz. Peygamber Mekke'de iken Mekke'ye giderek Müslüman olmuş fakat Hz. Peygamber Medine'ye hicret edene kadar Müslümanlığını gizlemiştir.⁷ Ancak bu rivayet isnadındaki kopukluk sebebiyle zayıf sayılmıştır.⁸ Yine Hz. Peygamber'in vefatından iki yıl önce Müslüman olduğu şeklindeki rivayetin de şâz ve merdûd olduğu söylenmiştir.⁹ Kabul gören görüşe göre ise Abdullah b. Selâm, Allah Resulü'nün Medine'ye hicreti üzerine İslâm'ı kabul etmiştir. Onun hicretin dördüncü yılında gerçekleşen Benî Nadîr¹⁰ ve hicretin beşinci yılında gerçekleşen Benî Kurayza¹¹ muhasaralarında görev alması İslâm'ı kabulünün Hz. Peygamber'in vefatından iki yıl önce gibi geç bir vakitte olmadığını desteklemektedir.

Abdullah b. Selâm'ın Müslüman oluşu kaynaklarda ana hatlarıyla şu şekilde anlatılmaktadır; Abdullah b. Selâm bir gün hurma bahçesindeyken Hz. Peygamber'in Medine'ye geldiğini işitir ve onun yanına gider. Onu ilk gördüğünde bu yüzün sahibinin bir yalancı olamayacağını anlar ve ona, cevaplarını yalnız bir peygamberin bilebileceği üç soru sorar.¹² Hz. Peygamber'in Cebrâil'in bildirmesiyle bu soruları cevaplama üzerine ise Müslüman olur. Daha sonra Abdullah b. Selâm Yahudilerin yalancı bir kavim olması sebebiyle kendisine iftira etmelerinden endişe ederek, Hz. Peygamber'den onun Müslüman olduğunu öğrenmelerinden önce Yahudilere kendisi hakkında ne dü-

4 Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemerî İbn Abdülber, *el-İstîâb fi Ma'rifeti'l-ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1992), 3/921; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 3/265; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ'*, thk. Şuayb el-Arnaût (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985), 2/414; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/102.

5 İbn Abdülber, *el-İstîâb*, 3/921; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, 3/265; Zehebî, *Siyer*, 2/414; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/102.

6 İbn Abdülber, *el-İstîâb*, 3/921; Zehebî, *Siyer*, 2/413.

7 Ebü'l-Kâsim Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, thk. Hamdî b. 'Abdulmecîd es-Selefi (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, ts.), 14/322.

8 Ebü'l-Hasen Nureddîn Ali b. Ebî Bekr el-Heysemi, *Mecmaü'z-zevâid ve menbâü'l-fevâid*, thk. Hüsâmüddîn el-Kudsî (Kahire: Mektebetü'l-Kudsî, 1994), 9/326.

9 İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/103; Zehebî, *Siyer*, 2/414.

10 Ebû Abdullâh Muhammed b. Ömer el-Eslemî el-Vâkîdî, *el-Meğâzî*, thk. Marsden Jones (Beyrut: Dâru'l-A'lemî, 1989), 1/372.

11 Vâkîdî, *el-Meğâzî*, 2/509; Ebû Abdullâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. İhsân Abbâs (Beyrut: Dâru Sâdır, 1968), 2/75.

12 Abdullah b. Selâm'ın Hz. Peygamber'e sorduğu sorular hakkında detaylı bilgi için bk. Aynur Uraler, *Hz. Peygamber'e Yahudi ve Hristiyanların Yöneltilikleri Sorular* (M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2016).

şündüklerini sormasını ister. Bunun üzerine Hz. Peygamber Yahudilere Abdullah b. Selâm'ı nasıl bir adam olarak tanıdıklarını sorar. Onlar da; "O bizim en âlimimizdir ve en âlimimizin oğludur, en hayırlımızdır ve en hayırlımızın oğludur." diyerek cevap verirler. Ancak onun Müslüman olduğunu öğrendikten sonra ise, "O bizim en şerlimizdir ve en şerlimizin oğludur" diyerek ona iftira etmeye başlarlar.¹³ Bununla birlikte Abdullah b. Selâm'ın İslâm'ı kabulünden sonra halası ve diğer bazı Yahudiler de Müslüman olurlar.¹⁴

Abdullah b. Selâm'ın Hz. Peygamber'in hayatı dönemindeki faaliyetlerine bakıldığında tarih kaynaklarında Bedir savaşına katılanlar arasında isminin zikredilmediği görülmektedir. İbn Hacer (ö. 852/1449), Dâvûdî'nin ve Ebû Arûbe'nin onun Bedir ehlinde olduğunu iddia ettikleri bilgisine yer vermiş, ancak Ebû Arûbe bu konuda teferrüd ettiği için bu bilginin sabit olmadığını ifade etmiştir.¹⁵ İbn Sa'd (ö. 230/845) da onun Hendek ve sonrasındaki savaşlara katıldığı bilgisine yer vermiştir.¹⁶ Hicretin dördüncü yılında gerçekleşen Benî Nadîr muhasarasına katılan Abdullah b. Selâm, Hz. Peygamber tarafından Ebû Leylâ el-Mâzinî ile birlikte Benî Nadîr kabilesinin hurma ağaçlarını kesmekle görevlendirilmiştir. Ebû Leylâ acve hurmalarını, Abdullah b. Selâm ise levn adı verilen hurmaları kesmiştir. Müslümanlardan bazıları hurma ağaçlarının kesilmesi konusunda endişe edince Allah Teâlâ "Herhangi bir hurma ağacını kesmeniz de kökleri üzerinde ayakta bırakmanız da Allah'ın izniyledir ve bu, yoldan çıkmışların burunlarını sürtmeleri içindir"¹⁷ ayetini indirerek müminlerin duyduğu endişeleri gidermiştir.¹⁸ Hendek savaşının ardından gerçekleşen Benî Kurayza kuşatması sonrasında esir alınan kadın ve çocukların muhafaza edilmesi vazifesi de Hz. Peygamber tarafından Abdullah b. Selâm'a verilmiştir.¹⁹

Abdullah b. Selâm'ın Hz. Ebû Bekir (ö. 13/634) dönemindeki faaliyetleri ile ilgili bir bilgiye tarih kitaplarında rastlanmamaktadır. Ancak Hz. Ömer (ö.

13 Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî* (Dımaşk: Dâru İbn Kesîr, 2002), "Menâkıbü'l-ensâr", 45, 51, "Tefsîr", 6; Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, thk. Şu'ayb el-Arnaût vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001), 20/427; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 1/236; Ahmed b. Yahyâ b. Câbir el-Belâzürî, *Ensâbü'l-eşraf*, thk. Suheyl Zekkâr- Riyâd ez-Ziriklî (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1996), 1/266; Zehebî, *Siyer*, 2/414-416; İbn Abdülber, *el-İstîâb*, 3/922; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/103.

14 Belâzürî, *Ensâb*, 1/266.

15 Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîh el-Buhârî*, thk. Muhibbuddîn el-Hatîb (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1959), 7/129; Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb* (Kahire: Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmiyye, 1326/1908), 5/249.

16 İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 5/249.

17 el-Haşr 59/5.

18 Vâkidî, *el-Meğâzî*, 1/372.

19 Vâkidî, *el-Meğâzî*, 2/509; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 2/75; Abdullah b. Selâm'ın katıldığı savaşlar hakkında detaylı bilgi için bk. Poyraz, *Abdullah bin Selam ve İslâm Tarihindeki Yeri*, 28-37.

23/644) dönemindeki bazı olaylarda aktif olarak yer aldığı görülmektedir. Abdullah b. Selâm, Hz. Ömer devrinde gerçekleşen Kudüs'ün fethine²⁰ ve Niha-vend savaşına katılmıştır.²¹ Ayrıca Hz. Ömer'in ashabın ileri gelenleri ile birlikte Câbiye'de yaptığı toplantıya da iştirak etmiştir.²² Abdullah b. Selâm Hz. Ömer'e olan sevgi ve saygısını onun cenaze namazının kılındığı esnada başucuna gelerek dile getirdiği şu sözlerle ifade etmiştir; "Siz Ömer'in namazını kılma hususunda beni geçseniz de onu övme hususunda beni geçemezsiniz. Sen ne güzel İslâm kardeşiydin ey Ömer! Ey Ömer, sen hak hususunda cömert, bâtil hususunda ise cimriydin, hoşnut olunması gerektiği zaman hoşnut olur, kızılması gerektiği zaman kızardın. Dürüstlüğün doruk noktasındaydın ve iyi bir zekâyâ sahiptin. Sen hiçbir zaman çokça metheden ya da gıybet eden birisi olmadın."²³

Hz. Osman'ın (ö. 35/656) evi isyancılar tarafından kuşatıldığında da Abdullah b. Selâm'ın önemli bir rol üstlendiği görülmektedir. Bu zor anında Abdullah b. Selâm ona yardım etmek için Hz. Osman'ın yanına gitmiştir. Ancak Hz. Osman, kendi yanında bulunmasındansa dışarı çıkıp onu öldürmek için toplanmış güruha nasihat etmesinin daha hayırlı olacağını söylemiştir. Hz. Osman'ın bu talebi, onun nezdinde Abdullah b. Selâm'ın insanlar tarafından nasihatine itibar edilebilecek bir kimse olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Abdullah b. Selâm Hz. Osman'ın talebini yerine getirerek âsîlerle konuşup, onları ikna etmeye ve onlara engel olmaya çalışmıştır. Hz. Osman'ın katledilmesi durumunda Müslümanların karşılaşabileceği felaketlere dikkat çekerek insanları uyarmaya çalışmış, Hz. Osman'ın öldürüldüğü günü Arapların helak olduğu gün olarak nitelemiştir. Ancak isyancılar onu dinlememiş ve Hz. Osman'ı şehit etmişlerdir.²⁴

Abdullah b. Selâm'ın Hz. Ali (ö. 40/661) döneminde ortaya çıkan olaylarda da Müslümanların geleceğini düşünerek nasihat etme yolunu tercih ettiği görülmektedir. Zira Hz. Ali Irak'a doğru giderken Rebeze'de onunla görüşmüş ve Hz. Peygamber'in minberini terk etmemesi gerektiğini, eğer terk ederse bir daha dönemeyeceğini söyleyerek onu uyarmıştır. Hatta onun bu uyarısı üzerine Hz. Ali'nin yanında bulunanlar Abdullah b. Selâm'ı öldürmek istemiş, Hz. Ali onlara Abdullah b. Selâm'ın Hz. Peygamber'in ashâbından sâlih bir

20 Zehebî, *Siyer*, 2/414.

21 Zehebî, *Siyer*, 2/422.

22 Ebü'l-Kâsım Sikatüddin Ali b. Hasan İbn Asâkir, *Târîhu medîneti Dımaşk*, thk. Muhibbüddin Ömer b. Garâme el-Amrî (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1995), 29/97.

23 İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 3/369; Belâzürî, *Ensâb*, 10/443.

24 Ebü İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir - Fuâd 'Abdülbâkî (Mısır: Şirketu Mustafâ'l-Bâbî'l-Halebî, 1975), "Tefsîru'l-Kur'ân", 47, "Menâkıb", 37; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 3/81; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 3/148; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/104.

kişi olduğunu söyleyerek engel olmuştur.²⁵ Abdullah b. Selâm'ın hem Hz. Osman'ın şehit edilmesi hem de Hz. Ali'nin Irak'a gitmesine yönelik öngörülleri maalesef ki gerçekleşmiştir. Abdullah b. Selâm h. 43 senesinde Muâviye'nin hilafeti döneminde Medine'de vefât etmiştir.²⁶

2. Bir İlim Adamı Olarak Abdullah b. Selâm

Abdullah b. Selâm Müslüman olmadan önce Medine'de yaşayan Yahudilerin ahbâr denilen önde gelen din âlimlerinden biriydi.²⁷ Tevrat'ı ve yorumunu Yahudi alimi olan babasından öğrenmişti. Babası bir gün ona Tevrat'ta bulunan Hz. Peygamber'in sıfatları, alâmetleri ve yapacağı işler ile ilgili âyeti anlatmış ve "Eğer o Hârun evladından olursa ona tâbi olurum, aksi takdirde ona tâbi olmam" demişti. Ancak babası Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden önce vefat etmişti.²⁸ Hz. Peygamber'in Abdullah b. Selâm'ın Müslüman oluştundan sonra bu durumdan habersiz olan Yahudilere onun nasıl bir adam olduğunu sorduğunda onların, "O bizim en âlimimizdir ve en âlimimizin oğludur. Ve yine Abdullah bizim en hayırlımızdır ve en hayırlımızın oğludur"²⁹ demiş olmaları da onun ve babasının Yahudiler içinde itibar sahibi ilim adamları olduğunu göstermektedir.

Abdullah b. Selâm, İslâm'ı kabulünden sonra da Müslümanlar arasında ilmi açıdan önemli bir yere sahip olmuştur. Nitekim sahâbenin onu kendisinden ilim alınacak bir kimse olarak nitelediği görülmektedir. Muâz b. Cebel (ö. 17/638) ölüm döşegindeyken yanında bulunanlar kendisinden onlara tavsiyelerde bulunmasını istemişlerdir. O da onlara ilmi kimlerin yanında bulabileceklerini bildirmiştir. Muâz b. Cebel'in ilim sahibi olarak saydığı dört kişinin içinde Abdullah b. Selâm da bulunmaktadır.³⁰ Yine Ebû Musâ el-Eşârî (ö. 42/662-63) oğlu Ebû Bürde'yi (ö. 104/722) Medîne'ye ashabdan ilim öğrenmeye gönderdiğinde Ebû Bürde Abdullah b. Selâm ile görüşerek ondan bir takım bilgiler almıştır.³¹ İbn Sa'd *Tabakât*'ta Abdullah b. Selâm'a "Ashâbdan

25 Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd et-Taberî, *Târîhu'r-Rûsûl ve'l-Mülûk* (Beyrut: Dâru't-Turâs, 1967), 4/455; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 13/148; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/103.

26 İbn Abdülber, *el-İstîâb*, 3/921; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/104.

27 İbn Abdülber, *el-İstîâb*, 3/921; Zehebî, *Siyer*, 2/413.

28 Belâzürî, *Ensâb*, 1/266.

29 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 20/427, 21/349, 39/409; Buhârî, "Ehâdisü'l-enbiyâ", 1, "Menâkabü'l-ensâr", 45.

30 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 36/418; Tirmizî, "Menâkib", 37; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 2/353.

31 Ebû Bekr b. Ebî Şeybe Abdullâh b. el-Absî İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef li İbn Ebî Şeybe*, thk. Kemâl Yûsuf el-Ût (Cidde: Dâru'l-Kible, 2006), 19/261.

ilim ve fetvâ ehli olanlar” başlığı altında yer vermiştir.³² İbn Hazm (ö. 456/1064) da onu çok fetva veren sahâbîler listesi içerisinde saymıştır.³³

Hiz. Peygamber ve sahâbe onun eski dinine dair olan ilminden ve Tevrat bilgisinden gerektiğinde istifade etmişlerdir. Mesela Hiz. Peygamber zina suçunun Tevrat’taki cezası konusunda kendisini aldatmaya çalışan Yahudilere karşı Abdullah b. Selâm’dan istifade ederek Tevrat’ta zinanın cezasının recm olduğu bilgisini ondan almıştır.³⁴ Abdullah b. Selâm’ın da Tevrat’taki bazı bilgileri teyit etmek için Hiz. Peygamber’e soru sorduğu görülmektedir. Nitekim bir gün Abdullah b. Selâm Tevrat’ta yer alan cuma günündeki icabet vaktiyle ilgili bilgiyi Hiz. Peygamber’e aktarmış, Hiz. Peygamber de bunu teyit etmiştir.³⁵ Daha sonraları bu icabet vaktinin tam olarak ne zaman olduğunu öğrenmek isteyen Ebû Hureyre (ö. 58/678) bunun yanıtını yine Abdullah b. Selâm’dan almıştır. Abdullah b. Selâm’ın cevabına göre bu vakit ikinci ile akşam arasındaki gündüzün son saatleridir.³⁶ Abdullah b. Selâm’ın bu cevabı büyük ihtimalle Tevrat’a dayanmaktadır.

Yine Hiz. Peygamber Tevbe Sûresi 108. ayette³⁷ temizliklerinden ötürü övülen Kuba halkının bu övgüye mazhar olmalarının sebebini sorduğunda cevap verenler içinde Abdullah b. Selâm’ın da olduğu anlaşılmaktadır. Verilen cevaba göre Tevrat’ta bulunan su ile istinca emrini yerine getirdikleri için Kuba halkı bu övgüyü hak etmişlerdir.³⁸ Ayrıca Abdullah b. Selâm’ın Hiz. Peygamber’e Tevrat’tan kendisi ile ilgili de bilgi aktardığı görülmektedir. Nitekim o, Hiz. Peygamber’in kıyamet gününde ümmetinin yaptıklarından ötürü yüzünün kızarmış bir vaziyette olacağını bizzat kendisine bildirmişti.³⁹

32 İbn Sa’d, *et-Tabakât*, 2/350.

33 Ebû Muhammed Ali b. Ahmed el-Endelûsî İbn Hazm, *Ashâbü'l-fütyâ mine's-sahâbeti ve't-tâbiîn ve men ba'dehüm alâ merâtibihim fi kesrati'l-fütyâ*, thk. Seyyid Kesrevî Hasan (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1995), 84.

34 Ebû Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî Mâlik b. Enes, *el-Muvatta'*, thk. Mhammed Mustafâ el-A'zamî (Abu Dabi: Müessesetü Zâyid b Sultân, 2004), “Hudûd”, 1; Buhârî, “Menâkıb”, 26, “Tefsîr”, 6, “Hudûd”, 24, 37; Ebû'l-Hasen Muslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî, *Sahîhu Müslim*, thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî (Beyrut: Dâru İhyâit-Turâsî'l-Arabî, 1955), “Hudûd”, 26; Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd*, thk. Şu'ayb el-Arnaût (b.y.: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009), “Eymân”, 11.

35 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/198; Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, thk. Şu'ayb el-Arnaût (b.y.: Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009), “İkâmetü's-salât”, 99.

36 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/208; İmam Mâlik, “Cum'a”, 16; Ebû Dâvûd, “Salât”, 206; Tirmizî, “Cum'a”, 2; Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, *el-Müctebâ mine's-Sünen*, thk. Abdulfettâh Ebû Gudde (Halep: Mektebetü'l-Matbûâtü'l-İslâmiyye, 1406/1986), “Cum'a”, 45.

37 “Orada asla namaza durma! Daha ilk gündün takvâ temeli üzerine kurulan mescid ise namaz kılman için elbette daha uygundur; burada gerçekten arınmak isteyen adamlar vardır. Allah da arınmaya çalışanları sever.”

38 İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 2/168; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 13/157.

39 Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî, *Sünenü'd-Dârimî*, thk. Huseyn Selîm Esed ed-Dârânî (Riyad: Dâru'l-Muğnî, 1412/2000), “Mukaddime”, 14.

Sahâbenin zaman zaman Abdullah b. Selâm'a birtakım sorular yönelttiği görülmektedir. Bir rivayete göre Hz. Ömer, Abdullah b. Selâm'a "*Kendine kitap verdiklerimiz onu kendi oğullarını tanır gibi tanurlar*"⁴⁰ ayetinin anlamını soruş ve bu tanumanın nasıl gerçekleştiğini ondan öğrenmek istemiştir. Abdullah b. Selâm bu soruya Allah Teâlâ Hz. Peygamber'in vasıflarını Tevrat'ta zikrettiği için onu şeksiz bir şekilde tanıdığını, fakat çocuk konusunda annenin ihanet etme ihtimalinin varlığını dile getirerek cevap vermiştir. Hatta Hz. Ömer aldığı cevaptan duyduğu memnuniyetle Abdullah b. Selâm'ı başından öpmüştür.⁴¹ Yine Hz. Ömer Abdullah b. Selâm'a ilim erbabının kimler olduğu ve insanların kalbinden ilmi çıkarmanın ne olduğu sorularını yöneltmiştir.⁴²

Abdullah b. Abbâs'ın (ö. 68/687-88) da Abdullah b. Selâm'a Kur'an ayetlerinde zikri geçen üç konu ile ilgili soru sorduğu nakledilmektedir. Onun Tevrat bilgisine dayanarak cevapladığı anlaşılan bu sorular, Kur'an'da zikri geçen Tübba'nın kim olduğu, Hz. Üzeyr'in kimliği ve Hz. Süleyman'ın hühdüdü aratma sebebi ile ilgilidir.⁴³

Yine bir rivayete göre Abdullah b. Selâm'a Hz. Osman'ın Tevrat'taki sıfatları sorulmuş o da "Hz. Osman'ı kıyamet gününde onu katleden ve yardımsız bırakanlar üzerinde hüküm verici olarak buluyoruz" cevabını vermiştir.⁴⁴

Abdullah b. Selâm'ın, ilmî şahsiyetinden bahsederken değinilmesi gereken bir konu da onun Müslüman olduktan sonra Tevrat'ı okumaya devam edip etmediği meselesidir. Zira yukarıda bahsi geçtiği üzere onun sahâbe ile paylaştığı bazı bilgilerinin kaynağının Tevrat olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum Abdullah b. Selâm'ın Müslüman olduktan sonra da bu bilgi kaynağını okumaya devam ettiği ihtimalini akla getirmektedir. Abdullah b. Selâm'ın oğlu Yûsuf'un babasından naklettiği bir rivayete göre Abdullah b. Selâm bir gün Hz. Peygamber'e Kur'an'ı ve Tevrat'ı okuduğunu söylemiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber de ona "Bir gece birini, bir gece de diğerini oku" buyurmuştur.⁴⁵ Dört farklı isnadını tespit ettiğimiz bu rivayetin bütün isnadları problemlili görünmektedir. Zira rivayetin *el-Mu'cemü'l-kebir*'deki isnadında

40 el-Bakara 2/146.

41 Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed el-Mâtürîdî, *Te'vîlâtü ehli's-sünne*, thk. Mecdî Baslûm (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2005), 4/43; Ebü'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf an hakâiki gavâmizi't-tenzîl* (Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1407), 1/204.

42 Dârimî, "Mukaddime", 49.

43 İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 16/571.

44 İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 3/81.

45 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 13/155; Ahmed b. Abdullah b. İshak el-İsfahânî Ebû Nuaym, *Târîhu İsbahân*, thk. Seyyid Kesrevî Hasan (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1990), 1/115; İbn Asâkir, *Târîh*, 29/131, 132.

yer alan Ğiyâs b. İbrâhîm kezzâb⁴⁶, *Târîhu Isbahân* ve *Târîhu Dımaşk'* taki isnadında yer alan İbrâhîm b. Muhammed b. Ebî Yahyâ müttehem bi'l-kizb ve metrûkû'l-hadîs olarak nitelenmiştir.⁴⁷ Yine *Târîhu Dımaşk'* taki diğer rivayetin senedinde yer alan Muhammed b. Ömer b. Vâkıd da metrûkû'l-hadîs olarak nitelenmiştir.⁴⁸

Bu rivayetin zayıf olduğunu söyleyen Zehebî (ö. 748/1348), rivayetin sahih kabul edilmesi durumunda nasıl anlaşılacağı ile ilgili de bir izah yapmıştır. Zehebî'ye göre Tevrat okumaya yönelik bu izin ancak değişime uğramamış Tevrat'ın tekrarı için bir ruhsat olarak değerlendirilebilir.⁴⁹ Aynı zamanda bu rivayet Hz. Ömer'in Hz. Peygamber'in yanında Tevrat'tan bazı kısımları okuması üzerine Resûlullah'ın bunu tasvip etmediğine dair rivayetlere⁵⁰ de muhalif görülmüştür.⁵¹ Ancak bu iki rivayeti Abdullah b. Selâm'ın konumunu göz önünde bulundurarak cem' etmek de mümkün olabilir. Zira Hz. Peygamber'in ona izin vermesindeki sebep, recm hadisesinde görüldüğü üzere onun Tevrat bilgisini Yahudilere karşı kullanması olabilir. Yine Abdullah b. Selâm Tevrat'a hâkim olduğu için hangi kısımların tahrif edildiğini tespit konusunda ona güveninden dolayı da Hz. Peygamber ona ruhsat tanımış olabilir. Kur'an'ın nüzulünün devam ettiği bir süreçte Tevrat'ı okumaları diğer sahâbîler için zihin karıştırıcı bir durum olsa da Abdullah b. Selâm Tevrat'ı iyi bildiği için Kur'an'ı ve Tevrat'ı ayırt edebilecek bilinçte olduğundan bu iznin ona has olduğunu düşünmek mümkündür. Ancak buradaki izinin ibadet maksadıyla okuma için olmadığını söylemek daha doğru olacaktır.

Abdullah b. Selâm'a birtakım kitapların nispet edildiği görülmektedir. Fuad Sezgin GAS'ta onu genel tarih ve İslâm devleti tarihi alanında eser telif eden ilk kişi olarak zikretmektedir.⁵² Fuad Sezgin'in verdiği bilgiye göre Hz. Peygamber'e sorduğu sorulardan oluşan "Mesâil" başlıklı bir çalışma, Sihir ve büyü ile ilgili bir risale, Hz. Peygamber'in fiillerini ve hadislerini içeren bir kitap ve Danyal Peygamber'in Kitabından bazı rivayetleri içeren bir risale Abdullah b. Selâm'a nispet edilmektedir.⁵³

46 Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer, *Lisânü'l-Mîzân*, thk. Abdülfettâh Ebû Gudde (Beyrut: Dâri'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 2002), 6/311.

47 Zehebî, *Siyer*, 8/451-452.

48 Zehebî, *Siyer*, 9/457.

49 Zehebî, *Siyer*, 2/419.

50 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 25/198, 30/280; Dârimî, "Mukaddime", 39.

51 Özcan Hıdır, *Yahudi Kültürü ve Hadisler* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2006), 264; Hz. Ömer'in Tevrat okuma talebi ile ilgili detaylı bilgi için bk. Özcan Hıdır, "Hz. Ömer'in Geçmiş Din ve Kültürlere Yönelik Tutumu", *Uluslararası Hz. Ömer Sempozyumu*, ed. Ali Aksu (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2018), 3/517-534.

52 Fuad Sezgin, *Tarihü't-türâsi'l-Arabî [GAS]: Ulûmü'l-Kur'an ve'l-hadîs* (Riyad: Câmîatü'l-İmâm Muhammed b. Suud el-İslâmiyye, 1991), 1/119.

53 Sezgin, *Tarihü't-türâsi'l-Arabî [GAS]*, 1/121.

3. Ayetlere ve Hadislere Konu Olması Açısından Abdullah b. Selâm

Abdullah b. Selâm, hakkında ayet nâzil olan ve pek çok ayetin tefsirinde kendisinden bahsedilen bir sahâbîdir. Nitekim o, Hz. Osman'ı kuşatan âsilere yaptığı konuşmada kendisini takdim ederken iki ayetin kendisi hakkında nâzil olduğunu bildirmiştir.⁵⁴ Bu ayetlerden biri *“Ve de ki: “Ne dersiniz, ya o Allah’tan inmiş de siz onu inkâr etmişseniz! Üstelik İsrâiloğullarından bir tanık onun bir benzerine şahit olup iman ettiği halde siz büyüklük tasladınız. Şu kesindir ki Allah hak tanımayan topluluğu doğru yola iletmez.”*⁵⁵ ayetidir. Sa’d b. Ebî Vakkâs (ö. 55/675) da yukarıda zikredildiği üzere Abdullah b. Selâm’ın cennetlik olduğu bilgisini verdiği rivayetin sonunda bu ayetin onun hakkında nâzil olduğunu söylemiştir.⁵⁶ Ancak Ahkâf Sûresi’nin Mekkî olmasına rağmen Abdullah b. Selâm’ın Medine döneminde İslâm’ı kabul etmiş olması bu ayetin yorumunu güçleştirmektedir. Bu durum Ahkâf Sûresi’nin Mekkî olduğu, ancak bu ayetin Medenî olduğu söylenilerek te’lîf edilmiştir.⁵⁷ Abdullah b. Selâm’ın kendi hakkında nâzil olduğunu söylediği diğer ayet ise *“O inkârcılar, “Sen peygamber değilsin” diyorlar. De ki: “Sizinle benim aramda şahit olarak bir Allah, bir de kitap bilgisine sahip olanlar yeter.”*⁵⁸ ayetidir. Bu ayette de kendisinde kitap ilminin bulunduğu bildirilen kişi, Hz. Muhammed’in Tevrat’ta yazılı olan peygamber olduğuna şahitlik eden Abdullah b. Selâm’dır.⁵⁹

Ayrıca bu iki ayet haricinde müfessirlerin çoğunluğunun Abdullah b. Selâm ile ilişkilendirerek açıkladığı başka ayetler de bulunmaktadır. Özellikle Ehl-i Kitâb’tan iman edenler,⁶⁰ mîsâka uyanlar,⁶¹ kendilerine ilim verilenler,⁶²

54 Tirmizî, “Tefsîr”, 47; “Menâkıb”, 37.

55 el-Ahkâf 46/10.

56 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/59, 115; Buhârî, “Menâkıb”, 19; Müslim, “Fedâil”, 33.

57 Ebü'l-Berekât Abdullah b. Ahmed en-Nesefî, *Medârikü't-tenzîl ve hakâikü't-te'vîl*, thk. Yusuf Ali Büdeyvi (Beyrut: Dârü'l-Kelimi't-Tayyib, 1998), 3/309; Bu konuda detaylı bilgi için bk. Sami Kılınçlı, “Mekkî Sûrelerde Abdullah b. Selâm ile İlişkilendirilen Âyetler Bağlamında Tefsir Rivâyetlerinin Değerlendirilmesi”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23/2 (2019), 831-853; Sami Kılınçlı, “Medenî Sûrelerde Abdullah b. Selâm ile İlişkilendirilen Âyetler Bağlamında Tefsir Rivâyetlerinin Değerlendirilmesi”, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/11 (2019), 487-516.

58 er-Ra’d, 13/43.

59 Ebü'l-Hasan Mukâtil b. Süleyman b. Beşîr Mukâtil, *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman* (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâs, 2002), 2/384; Ebü Cafer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd et-Taberî, *Câmîi'l-beyân fi tefsîri'l-Kur’ân*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir (b.y: Müessesetü'r-Risâle, 2000), 16/501.

60 Âl-i İmrân, 3/110, 199; el-Kasas 28/52; el-Ankebût 29/47.

61 el-Bakara, 2/83.

62 el-Bakara 2/146; eş-Şuarâ 26/197; en-Nisâ 4/162; Sebe’, 34/6; İsrâ, 17/107; el-Ankebût 29/49.

müttakîler,⁶³ seçkin kimseler⁶⁴ ve genel itibariyle ehl-i kitaptan övgüye mazhar olanlardan bahsedilen ayetlerin tefsirinde bu şahıslar, Abdullah b. Selâm ve arkadaşları olarak açıklanmaktadır.⁶⁵

Tefsirlerde Abdullah b. Selâm ve arkadaşlarına uyarı niteliğinde nâzil olduğu bildirilen ayetler de bulunmaktadır. Mesela Bakara Sûresi 208. ayetin⁶⁶ Abdullah b. Selâm ve Yahudilikten ihtidâ eden diğer bazı kimselerin Hz. Peygamber'den gece namazlarında Tevrat okuma, sebt gününe saygı ve Tevrat'taki bazı şeylerle amel etme konusunda izin istemesi üzerine nâzil olduğu ve bu ayetle onlardan tamamıyla İslâm şeriatine uymalarının talep edildiği rivayet edilmektedir.⁶⁷ Nisâ Sûresi 136. ayetin⁶⁸ nüzul sebebinin de Abdullah b. Selâm ve diğer bazı ehl-i kitap müminlerinin Hz. Peygamber'e gelerek "Biz sana, senin getirdiğin kitaba, Mûsâ'ya, Tevrat'a ve Üzeyr'e iman ederiz, bunlar haricindeki kitapları ve peygamberleri inkar ederiz" demeleri olduğu aktarılmaktadır. Onlar böyle söyleyince Hz. Peygamber onlara Kuran'dan önceki bütün kitaplara iman etmeleri gerektiğini bildirmiş ve bu ayet nâzil olmuştur.⁶⁹ Ayrıca Abdullah b. Selâm ve arkadaşları, Müslüman olmalarından dolayı komşuları olan Yahudilerin onlara karşı düşmanlık gösterdiklerini ve onlarla konuşup görüşmediklerini, bu sebeple de mescid haricinde konuşacak kimse bulmadıklarını Hz. Peygamber'e aktarıncâ "Sizin veliniz ancak Allah'tır, peygamberidir, bir de Allah'ın emrine boyun eğerek namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren müminlerdir."⁷⁰ ayetinin nazil olduğu nakledilmiştir. Bunun üzerine onlar da Allah'tan, Rasûlün'den ve müminlerden velî olarak razı olduk demişlerdir.⁷¹

Abdullah b. Selâm hadislere konu olması bakımından ele alındığında ise onun Hz. Peygamber tarafından cennetle müjdelenen sahâbîlerden biri olduğu görülmektedir. Nitekim, Muâz b. Cebel'den nakledilen bir rivayete göre, Hz. Peygamber cennete girecek on kişinin onuncusunun Abdullah b.

63 Âl-i İmrân, 3/115.

64 Meryem, 19/58.

65 İlgili ayetlerin tefsiri için bk. Mukâtil, *Tefsîr*, 1/120, 422, 2/55, 632, 3/386; Taberî, *Câmiü'l-beyân*, 1/107, 7/120-121, 498, 15/201, 19/397, 595, 20/352; Ebû Muhammed el-Huseyn b. Mes'ud el-Begavî, *Meâlimü't-tenzîl fi tefsîri'l-Kur'an*, thk. Abdürrezzâk el-Mehdî (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, 1999), 1/180, 721; Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmî'l-Kur'an*, thk. Ahmed el-Berdûnî - İbrahim Etfîş (Kahire: Darü'l-Kütübî'l-Mısriyye, 1964), 4/175, 6/13, 13/138.

66 "Ey iman edenler! Hep birden barışa girin. Sakın şeytanın peşinden gitmeyin; çünkü o, apaçık düşmanımızdır."

67 Mukâtil, *Tefsîr*, 1/179-180; Taberî, *Câmiü'l-beyân*, 4/255-256; Begavî, *Meâlim*, 1/267.

68 "Ey iman edenler! Allah'a, peygamberine, peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Allah'ta, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve âhiret gününü inkâr eden kimse iyice sapmıştır."

69 Begavî, *Meâlim*, 1/712.

70 el-Mâide, 5/55.

71 Mukâtil, *Tefsîr*, 1/486; Begavî, *Meâlim*, 2/63; Kurtubî, *el-Câmi'*, 6/221.

Selâm olduğunu bildirmişdir.⁷² Sa'd b. Ebî Vakkâs da Hz. Peygamber'in Abdullah b. Selâm haricinde yeryüzünde gezen hiçbir kimse için "Bu cennet ehliendir" buyurduğunu iştmediğini dile getirmiştir.⁷³ Aynı zamanda Abdullah b. Selâm gördüğü bir rüyayı Hz. Peygamber'e anlatmış, Hz. Peygamber de bu rüyayı onun ölene kadar İslâmiyet üzere kalacağı şeklinde tâbir etmiştir. Abdullah b. Selâm daha sonraları kendisinin insanlar tarafından cennet ehlienden bir kimse olarak tavsîf edilmesinin sebebinin de bu rüyanın yorumu olduğunu söylemiştir.⁷⁴

4. Yahudi Algısında Abdullah b. Selâm

Orta çağdan beri dillendirilen Kur'an'ın Yahudi kökenli olduğu⁷⁵ iddialarında Abdullah b. Selâm'ın adı geçmektedir. Nitekim Petrus Alfonsi (ö. 504/1110) Abdullah b. Selâm'ın Hz. Peygamber'e akıl hocalığı yapanlardan biri olduğunu iddia etmiştir.⁷⁶ Yahudilikten ihtidâ etmiş bir ilim adamı olan Samuel b. Yahyâ el-Mağribî'nin (ö. 570/1174) de *İfhâmü'l-Yehûd* adlı eserinde bahsettiği üzere Yahudiler, Abdullah b. Selâm'ın Hz. Peygamber üzerinde önemli bir etkisi olduğu, Hz. Peygamber'in ondan eğitim gördüğü ve Kur'an'ı onun telif ettiği, Kuran'daki icâz ve fesahatin ondan kaynaklandığı inancına sahiptirler.⁷⁷ Onun Yahudi inancına ait bu anlatsını Kahire Genizası'nda⁷⁸ bulunan 10. Yüzyıla ait İbranice el yazmaları da desteklemektedir. Bu yazmalarda on Yahudi büyüğünün Hz. Muhammed ile dost olduğu ve onun için Kur'an'ı yazdıklarından bahsedilmektedir. Yazmada isimleri zikredilen Yahudi büyükleri içerisinde Abdullah b. Selâm'ın da adı geçmektedir.⁷⁹

72 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 36/418; Tirmizî, "Menâkıb", 37.

73 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/59, 115; Buhârî, "Menâkıb", 19; Müslim, "Fedâil", 33.

74 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 39/203; Buhârî, "Menâkıb", 19; "Ta'bir", 19, 23; Müslim, "Fedâil", 148; İbn Mâce, "Rüyâ", 10.

75 Kur'an'ın Yahudi kökenli olduğu iddiası hakkında bk. Necmettin Salih Ekiz, *Oryantalist Literatürde Kur'an'ın Yahudi Kökenli Olduğu İddiası: Abraham Geiger Örneği* (İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021); Özcan Hıdır, "İslâm'ın Yahudi Kökeni Teorisi ile İlgili İddialar ve Çalışmalar", *İLAM Araştırma Dergisi* 3/1 (1998), 155-168.

76 Petrus Alfonsi, *Dialogue Against the Jews*, çev. Irven M. Resnick (Washington, D.C: The Catholic University of America Press, 2006), 152.

77 Samuel b. Yahyâ b. Abbâs Mağribî, *Bezlü'l-mechûd fi ifhâmi'l-yehûd*, thk. Abdülvehhâb Tuveyle (Dımaşk: Dârü'l-Kalem, 1989), 147.

78 "Geniza, sinagoglarda kullanılamayacak kadar eskimiş İbranice dinî kitapların ve kutsal araçların saklandığı ahşap bir oda veya bölüme verilen addır. 1897 yılında Fustat'ta Karaî Yahudilere ait bir sinagogun genizasında İslâm dünyasındaki Yahudilerle ilgili pek çok bilgi ihtiva eden dokümanlar bulunmuştur. Bu dokümanlar ile yine Mısır'ın el-Besâtîn beldesinin bir kabristanının genizası, 'Kahire Genizası' olarak meşhur olmuştur." Yehoshua Frenkel, "Gayri Müslim Tarihçilerin İslâm Tarihi Kaynaklarındaki Rivayetleri Kullanması", çev. Nuh Arslantaş, *Belleten* 77/279 (2013), 757 (Çevirenin notu).

79 Reuven Firestone, "Muhammad, the Jews, and the Composition of the Qur'an: Sacred History and Counter-History", *Religions* 10/1 (Ocak 2019), 7.

Benzer iddiaların 18. Yüzyıldan itibaren birtakım oryantalistler tarafından da dillendirildiği görülmektedir. Hadislerin Yahudi kökenli olduğunu dolaylı olarak ima eden Alman oryantalist Johann Andreas Fabricius (ö. 1769), Abdullah b. Selâm'ın Hz. Peygamber'in yardımcıları arasında bulunduğu bahsetmiştir.⁸⁰ İslâm'ın Yahudi kökeni ile ilgili ilk müstakil eseri kalem alan⁸¹ ve Alman Yahudi cemaatinden olan Abraham Geiger (ö. 1874) ise çağdaşı olan Arapların da Hz. Peygamber'in öğretisinin orijinal olmadığı ve onun Yahudilikten alıntı yaptığına yönelik iddialara sahip olduklarını ortaya koymak için bazı ayetler zikretmiştir. Geiger, bu bağlamda ele aldığı "*Hiç kuşkusuz, 'Kesin olarak bunları ona bir insan öğretiyor' dediklerini biliyoruz. Oysa ona öğretiyor dedikleri kişinin dili yabancıdır, bunun dili ise açık seçik Arapça'dır.*"⁸² ayetinde bahsedilen kişinin Abdullah b. Selâm olduğunu iddia etmiştir.⁸³ Yine Geiger, Hz. Peygamber'in kendi peygamberliğini ispat için Yahudilerden yararlandığını iddia ettiği kısımda "*Ve de ki: 'Ne dersiniz, ya o Allah'tan inmiş de siz onu inkâr etmişseniz! Üstelik İsrâiloğullarından bir tanık onun bir benzerine şahit olup iman ettiği halde siz büyüklük tasladınız.'*"⁸⁴ ayetinde bahsedilen şahidin Abdullah b. Selâm olarak yorumlanmasını da bu iddiasına delil olarak sunmaktadır.⁸⁵ Abdullah b. Selâm hakkındaki başka bir iddia da onun aslında kendini feda ederek Yahudi halkını kurtarmak için din değiştirmiş olduğudur.⁸⁶

Abdullah b. Selâm'ın Hz. Peygamber'e hocalık yaptığı, onun üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu gibi iddiaların kabul edilemezliği bariz olmakla birlikte rivayet kaynakları tarandığında da sadece iki hususta Hz. Peygamber'in Abdullah b. Selâm'ın bilgisinden istifade ettiği görülmektedir. Bu iki konu da yukarıda ifade edildiği üzere zina eden Yahudilere uygulanacak recm cezası ve Kuba halkının Allah Teâlâ'nın övgüsüne mazhar olmasının sebebi ile ilgilidir.

Abdullah b. Selâm'ın tarihi şahsiyeti hakkında da bazı asılsız iddiaların var olduğu görülmektedir. İslâm Ansiklopedisi'ndeki Abdullah b. Selâm maddesini yazan Yahudi şarkiyatçı Horovitz (ö. 1931), Abdullah b. Selâm ile

80 Sabri Çap, "Goldziher ve Schacht'ın Hadislerin Yazılması ve Tedvinine Dair Görüşlerinin Kökenleri", *Modern Dönemde Hadis ve Babanzâde Ahmed Nâim*, ed. İbrahim Özcoşar vd. (İstanbul: Divan Kitap, 2022), 247.

81 Hıdır, "İslâm'ın Yahudi Kökeni Teorisi ile İlgili İddialar ve Çalışmalar", 156.

82 en-Nahl 16/103.

83 Abraham Geiger, *Judaism and Islam* (Vepery: M.D.C.S.P.C.K. Press, 1898), 27.

84 el-Ahkâf 46/10.

85 Geiger, *Judaism and Islam*, 28.

86 Steven M. Wasserstrom, *Between Muslim and Jew: The Problem of Symbiosis under Early Islam* (New Jersey: Princeton University Press, 1995), 175.

İlgili İslâm tarihi kaynaklarıyla çelişen birtakım iddialar öne sürmüştür.⁸⁷ Horovitz, şazz ve merdûd olarak değerlendirilen⁸⁸ Abdullah b. Selâm'ın hicretin sekizinci yılında İslâm'ı kabul ettiği yönündeki rivayetin vakiya daha mutabık olduğunu iddia etmiştir. O bu iddiasını Abdullah b. Selâm'ın Medine'deki gazvelere iştirak etmemiş olması ile delillendirmekte, ayrıca Meğâzî kitaplarında bu minvaldeki bazı bilgileri de ehemmiyetsiz görerek rivayetlerdeki tezadı gidermek için sonradan bu metinlere dahil edilmiş olabileceklerini söylemektedir. Nitekim İslâmî kaynaklara göre Abdullah b. Selâm'ın hicretin dördüncü yılında gerçekleşen Benî Nadîr ve hicretin beşinci yılında gerçekleşen Benî Kurayza muhasaralarında görev icra etmesi Horovitz'in iddiasını çürütmektedir. Horovitz, Abdullah b. Selâm'ın hicret akabinde Hz. Peygamber'e üç soru sorarak İslâm'ı kabul ettiğine yönelik rivayetin de Yahudi müh tediler tarafından ortaya atılmış olabileceğini söylemiştir. Ayrıca Hz. Peygamber'in onu cennetle müjdelediğine dair rivayetlerin sonradan şüyu bulunduğunu iddia etmiştir.⁸⁹ Horovitz'in İslâm tarihi kaynaklarıyla çelişen bu delilsiz iddiaları, onun bir Yahudi bilginin İslâm'ı kabulünü hazmedemeyişinden kaynaklanmış olmalıdır.

5. Hadis Râvisi ve İsrâilî Rivayetlerin Aktarıcısı Olarak Abdullah b. Selâm

Hz. Peygamber hayattayken Yahudilikten İslâm'a geçenler arasında en çok hadis rivayeti bulunan kişi Abdullah b. Selâm'dır.⁹⁰ Ayrıca Hz. Peygamber ile hicretten itibaren on yıl birlikteliği olan Abdullah b. Selâm, rivayet ettiği hadislerin sayısı bakımından mukillûn sahâbilerdendir. Bakî b. Mahled'in (ö. 276/889) *Müsned*'indeki rivayet sayılarını aktaran İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201), Abdullah b. Selâm'ın rivayet sayısını yirmi beş olarak aktarmaktadır.⁹¹ İbn Hazm da onun rivayet ettiği hadis sayısını yirmi beş olarak vermektedir.⁹² Ancak günümüz dijital veri tabanları kullanılarak yapılan taramalarda rivayet sayısının daha fazla olduğu görülmektedir. Otuz üç hadis kitabını tarayan Câmîu Hâdimî'l-Harameyn veri tabanında yapılan taramada mükerrerleriyle birlikte merfû ve mevkuף rivayetlerinin toplamı iki yüz elli dokuzu bulmaktadır. Bin dört yüz kaynağı tarayan Cevâmîu'l-Kelîm veri tabanında yapılan taramaya göre ise tekrarsız yetmiş beş rivayeti bulunduğu tarafımızca tespit

87 bk. Mustafa Fayda, "Abdullah b. Selâm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/134.

88 Zehebî, *Siyer*, 2/414; İbn Hacer, *el-İsâbe*, 4/103.

89 Josef Horovitz, "Abd Allah b. Salam", *İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1978), 1/1/41-42.

90 Yahudilikten ihtida eden sahâbiler hakkında bilgi için bk. Sabuncu, *Yahudi Asıllı Sahâbiler*.

91 Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed el-Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *Telkîhu Fuhumi Ehli'l-Eser fi Uyyûni't-Târîh ve's-Siyer* (Beyrut: y.y., 1997), 266.

92 Ebû Muhammed Ali b. Ahmed ez-Zahiri İbn İbn Hazm, *Esmâü's-sahâbeti'r-ruvat ve mâ li-kulli vahidin mine'l-aded*, thk. Müsad Abdülhamîd es-Sa'dî (Kahire: Mektebetü's-Sâî, ts.), 40.

edilmiştir.⁹³ Bu yetmiş beş rivayetin isnadları sıhhat bakımından incelendiğinde on dört tanesinin sahih isnatlarla, otuz sekizinin hasen isnatlarla, on dokuzunun zayıf isnatlarla nakledildiği, üç rivayetin isnadında müttehem bi'l-vaz' râvî yer aldığı, bir rivayetin ise mevzû olduğu görülmektedir. Buna göre Abdullah b. Selâm'dan nakledilen rivayetlerin %69'u sahih veya hasen kategorisinde yer almaktadır. Ayrıca bu yetmiş beş rivayet içerik olarak incelendiğinde aslında toplamda elli rivayetin farklı versiyonları olduğu görülmektedir.

Bu rivayetler göz önünde bulundurulduğunda Abdullah b. Selâm'dan rivayette bulunan elli râvî olduğu görülmektedir. Bunlar içerisinde Ebû Hu-reyre, Abdullah b. Ömer, Enes b. Mâlik, Abdurrahman b. Avf, Abdullah b. Muğaffel, kendi oğulları Yûsuf ve Muhammed gibi sahâbî olanlar, Amr b. Meymûn, Rib'î b. Hirâş, Rebî' b. Huseym gibi muhadram olanlar ve Eflâh, Said İbnü'l-Müseyyeb, Atâ b. Yesâr , Ebû Saîd el-Makbûrî, Ebû Bürde, Kays b. Ubâd, Hareşe b. el-Hürr, Zürâre b. Evfâ , Ebû Seleme b. Abdurrahmân gibi tâbiûndan olanlar bulunmaktadır. Abdullah b. Selâm'dan en çok rivayette bulunan, on sekiz rivayetle oğlu Yûsuf olmuştur. Onun ardından ise sekiz rivayetle Ebû Seleme b. Abdurrahmân gelmektedir.

Abdullah b. Selâm'ın Kütüb-i Tis'a'da yer alan rivayet sayılarına bakıldığında Buhârî'nin *Sahîh*'inde beş,⁹⁴ Müslim'in *Sahîh*'inde üç,⁹⁵ Tirmizî'nin *Câmi*'inde altı,⁹⁶ Ebû Dâvud'un *Sünen*'inde üç,⁹⁷ Nesâî'nin *Sünen*'inde bir,⁹⁸ İbn Mâce'nin *Sünen*'inde sekiz,⁹⁹ İmam Mâlik'in *Muvatta*'nda bir,¹⁰⁰ Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde on dört,¹⁰¹ Dârimî'nin *Sünen*'inde ise beş¹⁰² rivayeti bulunduğu görülmektedir. Bu sayılara merfu ve mevkuf rivayetleri dahildir.

Abdullah b. Selâm, İsrâiliyatla ilgili çalışmalarda en çok ismi zikredilen sahâbîlerden biridir. Mesela hadislere karşı şüpheci bir yaklaşım sergileyen Ebû Reyve (ö. 1970) Abdullah b. Selâm'ı İsrâiliyat üzerinden eleştirmiştir. Ona göre Ka'b el-Ahbâr ve Vehb b. Münebbih gibi Abdullah b. Selâm da İslâm'ı yıpratmak amacıyla bir tuzak olarak gerçekten İslâm'ı kabul etmediği halde

93 Bu veri tabanları hakkında bilgi için bk. Muhammed Enes Topgül, "'Cevâmîu'l-Kelim' ve 'Câmiu Hâdimi'l-Haremeyn' Adlı Dijital Hadis Veri Tabanları Üzerine Notlar", *İslâm Araştırmaları Dergisi* 49 (2023), 167-176.

94 Buhârî, "Menâkibü'l-ensâr", 19, "Ta'bîr", 19, 23, "İ'tisâm", 16.

95 Müslim, "Fedâilü's-sahâbe", 148, 149, 150.

96 Tirmizî, "Salât", 354, "Sıfâtü'l-kıyâme", 42, "Tefsîru'l-Kur'ân", 47, 62, "Menâkib", 1, 37.

97 Ebû Dâvud, "Salât", 206, 218, "Edeb", 21.

98 Nesâî, "Cuma", 45.

99 İbn Mâce, "İkâmetü's-salât", 83, 99, 174, "Etme", 1, "Ticârât", 59, "Edeb", 32; "Ta'bîr", 10.

100 İmam Mâlik, "Cuma", 16.

101 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/2543, 10/5685-5690.

102 Dârimî, "Mukaddime", 6, 14, 38, "Salât", 156, "İsti'zân", 4, "Cihad", 1;

samimi bir Müslüman gibi görünmüş, İslâm'a hurafeler sokmuş ve Hz. Peygamber adına yalanlar uydurarak iftiralar atmıştır.¹⁰³ Halbuki Müslümanların henüz zayıf olduğu bir dönemde İslâm'ı seçen Abdullah b. Selâm, gazvelerde eski dindaşları olan Yahudilere karşı kendisine verilen görevleri icra ederek samimiyetini göstermiştir. Ayrıca ashâbdan ya da tâbîinden onun Müslümanlığının aldatmaca olduğuna dair herhangi bir ima nakledilmemiş, aksine onu öven rivayetler aktarılmıştır.

Ahmet Emin de tefsir konusunda Vehb b. Münebbih ve Ka'b el-Ahbâr gibi Abdullah b. Selâm'ın da sahâbeye Tevrat'tan ve Tevrat'ın şerhinden bazı bilgiler naklettiğini, ashâbın da bu bilgileri Kur'an ayetlerinin yanında zikretmekte bir beis görmediklerini bu sebeple de İsrâîlî tefsir rivayetlerinin çoğaldığını dile getirmiştir.¹⁰⁴ Sahâbîlerin merak ettikleri konuları önceki kitapların bilgisine sahip olan bu şahıslara sorarak öğrenmek istemeleri gayet doğal bir durumdur. Burada önemli olan Tevrat kaynaklı bu bilgilerin Hz. Peygamber'e aitmiş gibi nakledilmemiş olması ve onlardan gelen rivayetlerin sıhhatidir.

İsrâiliyatla ilgili bu iddialardan dolayı Abdullah b. Selâm'ın rivayetlerinin içerik açısından incelenmesi onun İsrâiliyat konusundaki etkinliğini ortaya koymak açısından önemlidir. İsrâiliyat, Yahudilikten ve Hıristiyanlık'tan İslâmî kaynaklara aktarıldığı kabul edilen bilgiler için kullanılan bir terimdir. İsrâilî rivayetlerin muhtevası daha ziyade peygamberler tarihi, peygamberlerin geçmişi ve geleceği, idareciler, halifeler, saltanatların çöküşü, mehdî, kıyamet alametleri ve fiten ve melâhim konularıyla alakalıdır.¹⁰⁵ Bu tür rivayetlerin özellikle Abdullah b. Selâm gibi eski dinlerinde bilgin sayılıp sonradan İslâm'ı seçenler tarafından nakledildiği görülmektedir. Hadisçilerin İsrâiliyat türü rivayetlere eserlerinde yer vermelerinde, "İsrâiloğulları'ndan nakilde bulunmanızda sakınca yoktur"¹⁰⁶ şeklindeki hadisin etkisi olmuştur.¹⁰⁷ İsrâiliyat türü rivayetler sıhhat bakımından sahih, uydurma ve doğruluğu ya da yanlışlığı konusunda hakkında hüküm verilmeyenler olmak üzere üç kısımda değerlendirilmiştir.¹⁰⁸ Muhaddisler diğer rivayetlere uyguladıkları tenkit

103 Mahmûd Ebû Reyve, *Advâ' ale's-sünneti'l-Muhammediyye ev difâ' ani'l-hadis* (Kâhire: Dârü'l-Meârif, ts.), 118-119.

104 Ahmet Emin, *Duha'l-İslâm* (Kahire: Müessesetü Hindâvî, 2012), 489.

105 İbrahim Hatiboğlu, "İsrâiliyat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 23/195.

106 Buhârî, "Enbiyâ", 50; Tirmizî, "İlim", 13; Ebû Dâvûd, "İlim", 11.

107 Bu hadisin değerlendirmesi için bk. Hıdır, *Yahudi kültürü ve Hadisler*, 237-253; Veysel Özdemir, "İsrâiliyyât Türü Rivayetlerin Hükümünü Belirleme Açısından 've Haddisü an Benî İsrâile ve lâ Harace...' Hadisi Hakkında Bir Değerlendirme", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2008), 307-325.

108 Ebû'l-Fidâ İmâdüddîn İsmail b. Ömer İbn Kesir, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-azîm*, thk. Muhammed Hüseyin Şemsüddîn (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1998), 1/10.

yöntemini İsrâiliyat içeren rivayetlere de uygulamalarının yanında bu tür rivayetler konusunda daha da titiz davranmışlardır. Özellikle bir rivayetin hükmen merfû sayılabilmesi için bu türden rivayetlerin İsrâiliyata dayanmasına ihtimam gösterilmiş ve İsrâilî haberler nakleden sahâbilerin rivayetlerinde daha özenli davranılmıştır.¹⁰⁹

İsrâilî haberler daha ziyade mevkuf rivayetlerde yer almaktadır. Abdullah b. Selâm'ın mevkuf rivayetleri de içerikleri itibariyle incelendiğinde İsrâiliyat konularıyla alakalı olabilecek yirmi iki tane mevkuf rivayeti tespit edilmiştir. Bu rivayetler Kâinatın ve Hz. Adem'in yaratıldığı gün,¹¹⁰ insanın yaratılışı,¹¹¹ Cennet ve cehennem konumu ve sırttan geçiş,¹¹² Hz. Peygamber'in Tevrat'taki sıfatları,¹¹³ Hz. Peygamber'in kıyamet gününde Rabbinin yanındaki konumu,¹¹⁴ kıyamet günü ümmetinin yaptıklarından dolayı Hz. Peygamber'in yüzünün kızarması,¹¹⁵ Hz. Osman'ın katlinin ardından yaşanacaklar,¹¹⁶ Hz. Ali'nin Irak'a gitmesinin ardından başına gelecekler,¹¹⁷ Hicrî kırkıncı yılda Müslümanlar arasında sulh olacağı,¹¹⁸ Şâm'dan yükselecek çığlık,¹¹⁹ Medine'de meydana gelecek olan sel,¹²⁰ Hz. Âdem,¹²¹ Hz. İbrâhîm,¹²² Hz. İsmail,¹²³ Hz. Mûsâ'nın Cebrâil ile diyalogu,¹²⁴ Makâm-ı İbrâhîm,¹²⁵ Hz. İsâ'nın

109 Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali el-Askalânî İbn Hacer, *Nüzheti'n-nazar fi tavzihi Nuh-beti'l-fiker fi mustalahi'l-ehli'l-eser*, thk. Nüreddîn İtr (Dimaşk: Matbaatu's-Sabâh, 2000), 106.

110 Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001), 9/92; Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (Haydarabad: Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, 1352), 9/3.

111 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 14/345.

112 Ebû Abdullah İbnü'l-Beyyî' Muhammed en-Nisâbü'rî Hâkim, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn* (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, ts.), 4/568.

113 Dârimî, "Mukaddime", 6; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 14/349.

114 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 14/353; Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed b. Harun el-Hallâl, *es-Sünne*, thk. Atiyye ez-Zehrânî (Riyad: Dârü'r-Râye, 1989), 1/60.

115 Dârimî, "Mukaddime", 14.

116 Ebû Urve es-San'ânî Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'*, thk. Habîbürrahmân el-Azâmî (Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1983), 11/445 (Abdürezzâk'ın *Musannef* inin sonunda); İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 21/319, 438.

117 Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdülhâlik el-Bezzâr, *Müsnedü'l-Bezzâr*, thk. Mahfûzurrahmân Zeynullâh vd. (Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 2009), 2/295; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 14/312; Hallâl, *es-Sünne*, 1/180.

118 İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 18/392; Hallâl, *es-Sünne*, 1/180.

119 İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 10/306; Hâkim, *el-Müstedrek*, 4/550.

120 Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî, *Müsnedü'l-İmâm eş-Şâfiî*, thk. Mâhir Yâsîn el-Fahl (Kuveyt: Şirketu Ğarrâs, 1425/2004), 2/66.

121 İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 19/578.

122 Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 14/348.

123 Hâkim, *el-Müstedrek*, 2/555.

124 Ebû Bekr Muhammed b. el-Huseyn el-Âcurrî, *eş-Şerî'a*, thk. Abdullâh b. Ömer b. Suleymân el-Demîcî (Riyad: Dârü'l-Vatan, 1420/1999), 3/1188.

125 Ebû Abdullâh Muhammed b. İshâk el-Fâkihî, *Ahbâru Mekke fi Kadîmi'd-Dehri ve Hadîsihi*, thk. Abdulmelik Abdullâh Dehîş (Beyrut: Dâru Hadar, 1414/1994), 442.

defnedileceği yer,¹²⁶ Hz. Mûsâ'ya Allah tarafından öğretilen zikir ve dua,¹²⁷ İbn Abbâs'ın üç ayetle ilgili sorusu,¹²⁸ Deccâl,¹²⁹ Yecüc ve mecüc¹³⁰ konuları ile ilgilidir. İsrâiliyata dahil edilebilecek bu yirmi iki rivayetin isnadlarının sıhhat durumuna bakıldığında ise dört tanesinin zayıf, iki tanesinin mevzu geri kalan on altı tanesinin ise sahih veya hasen isnatlarla nakledildiği görülmektedir. Aynı zamanda bu rivayetler daha ziyade mu'cem ve musannef türü eserlerde yer almaktadır.

Bu rivayetlerin içeriği genel itibariyle yaratılış, peygamberler tarihi, ahiret ahvâli, kıyamet alametleri, fiten ve melâhîm ile alakalıdır. Abdullah b. Selâm'ın bu tür rivayetleri neden aktardığına dair yeterli bilgi bulunmasa da muhtemelen o, ashâbın ilgili konulardaki merakını gidermek üzere bu haberleri nakletmiş olmalıdır. Çünkü bu tür konular çoğu insanın merakını celbeden hususlardır ve muhtemelen Tevrat bilgini olarak tanınan Abdullah b. Selâm bunlarla ilgili sorulara muhatap olmuştur. Abdullah b. Selâm bu soruları Tevrat bilgisine dayanarak cevaplamış olabilir. Ancak bunlar içerisinde Hz. Peygamber'den işittiği halde ona nispet etmeden aktardığı bilgilerin bulunması da ihtimal dahilindedir. Ayrıca onun geleceğe dair özellikle yönetim ve siyasetle ilgili verdiği bazı bilgilerin tecrübelerine ve Tevrat'tan öğrendiği tarihi anlatılara dayanarak yapmış olduğu yorum veya öngörü olması da muhtemeldir.

Abdullah b. Selâm'ın bu tür rivayetlerinin miktarı göz önünde bulundurulduğunda aslında onun İsrâiliyat konusunda çok abartılacak bir etkisinin bulunmadığını söylemek mümkündür. Ayrıca bu rivayetler değerlendirildiğinde Ebû Reyeye'nin Abdullah b. Selâm'ın aslında İslâm'ı ifsat için Müslüman olduğu iddiasının asılsızlığı da ortaya çıkmaktadır. Çünkü o eğer İslâm'ı ifsat etmek isteseydi bu rivayetleri Hz. Peygamber'e dayandırarak nakletmesi gerekirdi. Ancak o, bu haberleri Hz. Peygamber'e isnâd ederek değil, zaman zaman Tevrat'a dayandığını ifade ederek ve kendi sözü olarak nakletmiştir.

Sonuç

Abdullah b. Selâm, Tevrat'ta geleceği bildirilen son peygamberin özellikleri hakkındaki bilgisine dayanarak Müslüman olmuştur. Hz. Peygamber zamanında kendisine birtakım görevler verilmiştir. Bu görevlerin özellikle onun eski dindaşlarına yönelik görevler olması dikkati çekmektedir. O kendisine verilen bu görevleri icra ederek Müslümanlıktaki samimiyeti göstermiştir.

126 Tirmizî, *Sünen*, "Menâkıb", 3; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 14/335.

127 İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 19/42; Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, thk. Târık b. İvadullah b. Muhammed - Abdulmuhsin b. İbrahim el-Huseynî (Kahire: Dârü'l-Haremeyn, ts.), 1/306.

128 İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 16/571.

129 İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 21/211; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 13/157.

130 İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 21/241.

Hız. Peygamber'in vefatından sonra ise genel itibariyle halifelerle iyi ilişkiler içinde olmuştur. Hız. Osman'ı en zor zamanında desteklemiş, Hız. Ali'ye ise gelecekle ilgili öngörülerini bildirerek nasihatte bulunmuştur. Müslüman olmadan önce Medine Yahudilerinin önemli ilim adamlarından biri olduğu gibi İslâm'ı kabulünden sonra da Müslümanlar arasında ilmî açıdan önemli bir yere sahip olmuştur. Zaman zaman sahâbe ona sorular yönelterek onun eski dinine dair olan ilminden istifade etmişlerdir. Hız. Ömer, Ebû Hureyre ve Abdullah b. Abbâs'ın ona bu çerçevede sorular sorduğu tespit edilmiştir. Hatta Hız. Peygamber'in dahi gerektiğinde onun Tevrat bilgisinden istifade ettiği görülmektedir.

Hız. Peygamber tarafından cennetle müjdelenen Abdullah b. Selâm hakkında birtakım ayetlerin nazil olduğu ve pek çok ayetin tefsirinde kendisinden bahsedildiği görülmektedir. Özellikle ehl-i kitaptan övgüye mazhar olanlardan bahsedilen ayetlerin tefsirinde bu şahıslar, Abdullah b. Selâm ve arkadaşları olarak açıklanmaktadır. Ayrıca tefsirlerde Abdullah b. Selâm ve arkadaşlarına uyarı niteliğinde nâzil olduğu bildirilen bazı ayetler de bulunmaktadır.

Orta çağdan beri Yahudiler ve bazı oryantalistler tarafından dillendirilen Kur'an'ın Yahudi kökenli olduğuna dair iddialarda Abdullah b. Selâm'ın adı geçmektedir. Ayrıca onun tarihi şahsiyeti hakkında da bazı asılsız iddialar bulunmaktadır. Ancak tarih ve rivayet kaynakları tarandığında bu iddiaların herhangi bir sağlam mesnedi olmadığı görülmektedir.

Mukillundan olmakla birlikte Yahudilikten ihtidâ etmiş sahâbîler içerisinde en fazla rivayete sahip olan Abdullah b. Selâm'ın yetmiş beş rivayeti tespit edilmiştir. Bu yetmiş beş rivayetin on dört tanesinin sahih isnatlarla, otuz sekizinin hasen isnatlarla, on dokuzunun zayıf isnatlarla nakledildiği, üç rivayetin isnadında müttehem bi'l-vaz' râvî yer aldığı, bir rivayetin ise mevzû olduğu tespit edilmiştir. Buna göre Abdullah b. Selâm'dan nakledilen rivayetlerin %69'u sahih veya hasen kategorisinde yer almaktadır. Ayrıca bu yetmiş beş rivayet içerik olarak incelendiğinde aslında toplamda elli rivayetin farklı versiyonları olduğu görülmektedir. Abdullah b. Selâm'dan rivayette bulunan elli râvî tespit edilmiştir. Bunlar içerisinde sahâbî, muhadram ve tâbiînden olanlar bulunmaktadır.

İsrâiliyat üzerinden eleştiriye maruz kalan Abdullah b. Selâm'ın mevkuf rivayetleri konusu itibariyle incelendiğinde İsrâiliyata dahil edilebilecek yirmi iki tane mevkuf rivayeti tespit edilmiştir. Bu rivayetlerin içeriği genel itibariyle yaratılış, peygamberler tarihi, ahiret ahvâli, kıyamet alametleri, fiten ve melâhîm ile alakalıdır. Abdullah b. Selâm'ın farklı sıhhat derecelerine sahip olan bu tür rivayetlerinin miktarı göz önünde bulundurulduğunda aslında onun İsrâiliyat konusunda çok abartılacak bir etkisinin bulunmadığı sonucuna ulaşmak mümkündür. Ayrıca onun bu haberleri Hız. Peygamber'e

isnâd ederek değil, zaman zaman Tevrat'a dayandığını ifade ederek ve kendi sözü olarak nakletmiş olması da İslâm'ı ifsat için Müslüman olduğu iddiasının asılsızlığını ortaya koymaktadır.

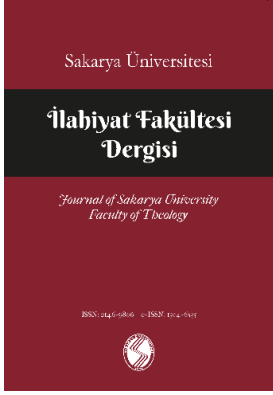
Kaynakça

- Âcurrî, Ebû Bekr Muhammed b. el-Huseyn. *eş-Şerî'a*. thk. Abdullâh b. Ömer b. Süleymân el-Demîcî. 5 Cilt. Riyad: Dârü'l-Vatan, 1420/1999.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*. thk. Şu'ayb el-Arnaût, vd. 50 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001.
- Alfonsi, Petrus. *Dialogue Against the Jews*. çev. Irvan M. Resnick. Washington, D.C: The Catholic University of America Press, 2006.
- Begavî, Ebû Muhammed el-Huseyn b. Mes'ud. *Meâlimü't-tenzîl fî tefsîri'l-Kur'an*. thk. Abdürrezzâk el-Mehdî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1999.
- Belâzürî, Ahmed b. Yahyâ b. Câbir. *Ensâbü'l-eşraf*. thk. Suheyl Zekkâr- Riyâd ez-Ziriklî. 13 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1996.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali. *es-Sünenü'l-kübrâ*. 10 Cilt. Haydarabad: Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmaniyye, 1352.
- Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdülhâlik. *Müsnedü'l-Bezzâr*. thk. Mahfûzurrahmân Zeynullâh vd. 18 Cilt. Medine: Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, 2009.
- Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm. *Sahîhu'l-Buhârî*. Dimaşk: Dâru İbn Kesîr, 2002.
- Çap, Sabri. "Goldziher ve Schacht'ın Hadislerin Yazılması ve Tedvinine Dair Görüşlerinin Kökenleri". *Modern Dönemde Hadis ve Babanzâde Ahmed Naîm*. ed. İbrahim Özçoşar vd. 233-262. İstanbul: Divan Kitap, 2022.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman. *Sünenü'd-Dârimî*. thk. Huseyn Selîm Esed ed-Dârânî. 4 Cilt. Riyad: Dârü'l-Muğnî, 1412/2000.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. thk. Şu'ayb el-Arnaût. 7 Cilt. b.y.: Dârü'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdullah b. İshak el-İsfahânî. *Târîhu İsbahân*. thk. Seyyid Kesrevî Hasan. 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.
- Ebû Reyve, Mahmûd. *Advâ' ale's-sünneti'l-Muhammediyye ev difâ' ani'l-hadis*. Kâhire: Dârü'l-Meârif, ts.
- Efendioğlu, Mehmet. *Arap Olmayan Sahâbîler*. M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2018.
- Ekiz, Necmettin Salih. *Oryantalist Literatürde Kur'an'ın Yahudi Kökenli Olduğu İddiası: Abraham Geiger Örneği*. İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Emin, Ahmet. *Duha'l-İslâm*. Kahire: Müessesetü Hindâvî, 2012.
- Fâkihî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İshâk. *Ahbâru Mekke fî Kadîmi'd-Dehri ve Hadîsihi*. thk. Abdümelik Abdullâh Dehîş. 6 Cilt. Beyrut: Dâru Hadar, 1414/1994.
- Fayda, Mustafa. "Abdullah b. Selâm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/134-135. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.

- Firestone, Reuven. "Muhammad, the Jews, and the Composition of the Qur'an: Sacred History and Counter-History". *Religions* 10/1 (Ocak 2019), 63. <https://doi.org/10.3390/rel10010063>
- Frenkel, Yehoshua. "Gayri Müslim Tarihçilerin İslâm Tarihi Kaynaklarındaki Rivayetleri Kullanması". çev. Nuh Arslantaş. *Belleten* 77/279 (2013), 741-764.
- Geiger, Abraham. *Judaism and Islam*. Vepery: M.D.C.S.P.C.K. Press, 1898.
- Hâkim, Ebû Abdullah İbnü'l-Beyyî' Muhammed en-Nisâbü'rî. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. 5 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, ts.
- Hallâl, Ebû Bekr Ahmed b. Muhammed b. Harun. *es-Sünne*. thk. Atiyye ez-Zehrânî. 3 Cilt. Riyad: Dârü'r-Râye, 1989.
- Hatiboğlu, İbrahim. "İsrâiliyat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 23/195-199. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.
- Heysemi, Ebü'l-Hasen Nureddin Ali b. Ebî Bekr. *Mecmaü'z-zevâid ve menbaü'l-fevâid*. thk. Hüsâmüddîn el-Kudsî. 10 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Kudsî, 1994.
- Hıdır, Özcan. "Hz. Ömer'in Geçmiş Din ve Kültürlere Yönelik Tutumu". *Uluslararası Hz. Ömer Sempozyumu*. ed. Ali Aksu. 3/517-534. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2018.
- Hıdır, Özcan. "İslâm'ın Yahudi Kökeni Teorisi ile İlgili İddialar ve Çalışmalar". *İLAM Araştırma Dergisi* 3/1 (1998), 155-168.
- Hıdır, Özcan. *Yahudi Kültürü ve Hadisler*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2006.
- Horovitz, Josef. "Abd Allah b. Salam". *İslâm Ansiklopedisi*. 1/41-42. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1978.
- İbn Abdülber, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemerî. *el-İstîâb fi Ma'rifeti'l-ashâb*. thk. Ali Muhammed el-Becâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Cil, 1992.
- İbn Asâkir, Ebü'l-Kâsım Sikatüddin Ali b. Hasan. *Târîhu medîneti Dımaşk*. thk. Muhibbüddin Ömer b. Garâme el-Amrî. 80 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1995.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe Abdullâh b. el-Absî. *el-Musannef li İbn Ebî Şeybe*. thk. Kemâl Yûsuf el-Hût. 21 Cilt. Cidde: Dârü'l-Kıble, 2006.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî. *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*. thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd- Ali Muhammed Muavviz. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415/1994.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî. *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîh el-Buhârî*. thk. Muhibbüddîn el-Hafîb. 13 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1959.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî. *Lisânü'l-Mîzân*. thk. Abdülfettâh Ebû Gudde. 10 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, b.y., 2002.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî. *Tehzîbu't-Tehzîb*. 15 Cilt. Kahire: Dârü'l-Kitâbî'l-İslâmiyye, 1326/1908.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî. *Nüzhetü'n-nazar fi tavzîhi Nuhbeti'l-fiker fi mustalahi'l-ehli'l-eser*. thk. Nüreddîn İtr. Dımaşk: Matbaatu's-Sabâh, 2000.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed el-Endelüsî. *Ashâbü'l-fütyâ mine's-sahâbeti ve't-tâbiîn ve men ba'dehüm alâ merâtibihim fi kesrati'l-fütyâ*. thk. Seyyid Kesrevî Hasan. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995.

- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed ez-Zahiri. *Esmâü's-sahâbeti'r-ruvât ve mâ li-kulli vâhidin mine'l-aded*. thk. Müsad Abdülhamîd es-Sa'dî. Kahire: Mektebetü's-Sâî, ts.
- İbn Kesir, Ebü'l-Fidâ İmâdüddîn İsmail b. Ömer. *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-azîm*. thk. Muhammed Hüseyin Şemsüddîn. 9 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1998.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Sünenü İbn Mâce*. thk. Şu'ayb el-Arnaût. 5 Cilt. b.y.: Dârü'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009.
- İbn Sa'd, Ebû Abdullâh Muhammed b. Sa'd b. Menî'. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. thk. İhsân Abbâs. 8 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 1968.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed el-Bağdâdî. *Telkîhu fuhumi ehli'l-eser fi uyûni't-târîh ve's-siyer*. Beyrut: y.y., 1997.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen Ali b. Ebi'l-Kerem Muhammed el-Cezerî. *Üsdü'l-ğâbe fi ma'ri-feti's-sahâbe*. thk. Ali Muhammed Muavviz - Âdil Ahmed Abdülmevcûd. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994.
- Kılınçlı, Sami. "Medenî Sûrelerde Abdullah b. Selâm ile İlişkilendirilen Âyetler Bağlamında Tefsir Rivayetlerinin Değerlendirilmesi". *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/11 (2019), 487-516.
- Kılınçlı, Sami. "Mekkî Sûrelerde Abdullah b. Selâm ile İlişkilendirilen Âyetler Bağlamında Tefsir Rivayetlerinin Değerlendirilmesi". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 23/2 (2019), 831-853.
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an*. thk. Ahmed el-Berdûnî - İbrahim Etfîş. 20 Cilt. Kahire: Darü'l-Kütübî'l-Mısıriyye, 1964.
- Mağribî, Samuel b. Yahyâ b. Abbâs. *Bezlü'l-mechûd fi ifhâmi'l-yehûd*. thk. Abdülvehhâb Tuveyle. Dımaşk: Dârü'l-Kalem, 1989.
- Mâlik b. Enes, Ebû Abdullâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Medenî. *el-Muvatta'*. thk. Mhammed Mustafâ el-A'zamî. 8 Cilt. Abu Dabi: Müessesetü Zâyd b Sultân, 2004.
- Ma'mer b. Râşid, Ebû Urve es-San'ânî. *el-Câmi'*. thk. Habîbürrahmân el-Azâmî. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1983 (Abdürrezzâk'ın *Musanef*'inin sonunda).
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed. *Te'vîlâtü ehli's-sünne*. thk. Mecdî Baslûm. 10 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2005.
- Mukâtil, Ebü'l-Hasan Mukatil b. Süleyman b. Beşîr. *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâs, 2002.
- Müslim, Ebü'l-Hasen Muslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Nisâbü'rî. *Sahîhu Müslim*. thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, 1955.
- Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb. *el-Müctebâ mine's-Sünen*. thk. Abdulfettâh Ebû Gudde. 9 Cilt. Halep: Mektebetü'l-Matbûâtî'l-İslâmiyye, 1406/1986.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb. *es-Sünenü'l-kübrâ*. 12 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2001.
- Nesefî, Ebü'l-Berekât Abdullah b. Ahmed. *Medârikü't-tenzîl ve hakâikü't-te'vîl*. thk. Yusuf Ali Büdeyvi. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kelimi't-Tayyib, 1998.
- Özdemir, Veysel. "İsrâiliyyât Türü Rivâyetlerin Hükümünü Belirleme Açısından 've Haddisü an Benî İsrâile ve lâ Harace...' Hadisi Hakkında Bir Değerlendirme". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/2 (2008), 307-325.
- Poyraz, Mevlüt. *Abdullah bin Selam ve İslâm Tarihindeki Yeri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

- Sabuncu, Ömer. *Yahudi Asıllı Sahabiler*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2019.
- Sezgin, Fuad. *Tarihü't-türâsi'l-Arabî [GAS]: Ulûmü'l-Kur'an ve'l-hadîs*. 10 Cilt. Riyad: Câmîatü'l-İmam Muhammed b. Suud el-İslâmiyye, 1991.
- Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs. *Müsnedü'l-İmâm eş-Şâfiî*. thk. Mâhir Yâsîn el-Fahl. 4 Cilt. Kuveyt: Şirketu Ğarrâs, 1425/2004.
- Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemü'l-Kebîr*. thk. Ğamdî b. 'Abdulmecîd es-Selefi. 25 Cilt. Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, ts.
- Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemu'l-Eosat*. thk. Târik b. İvadullâh b. Muhammed- Abdulmuhsin b. İbrahim el-Huseynî. 10 Cilt. Kahire: Dâru'l-Haremeyn, ts.
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd. *Câmiü'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir. 24 Cilt. b.y: Müessesetü'r-Risâle, 2000.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd. *Târîhu'r-Rüsûl ve'l-Mülûk*. 11 Cilt. Beyrut: Dâru't-Turâs, 1967.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ. *Sünenü't-Tirmizî*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir-Fuâd 'Abdülbâkî. 5 Cilt. Mısır: Şirketu Mustafâ'l-Bâbî'l-Halebî, 1975.
- Topgül, Muhammed Enes. "Cevâmiu'l-Kelim' ve 'Câmiu Hâdimi'l-Haremeyn' Adlı Dijital Hadis Veri Tabanları Üzerine Notlar". *İslâm Araştırmaları Dergisi* 49 (2023), 167-176.
- Uraler, Aynur. *H. Peygamber'e Yahudi ve Hristiyanların Yöneltilikleri Sorular*. M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2016.
- Vâkıdî, Ebû Abdullâh Muhammed b. Ömer el-Eslemî. *el-Meğâzî*. thk. Marsden Jones. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-A'lemî, 1989.
- Wasserstrom, Steven M. *Between Muslim and Jew: The Problem of Symbiosis under Early Islam*. New Jersey: Princeton University Press, 1995.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ'*. thk. Şuayb el-Arnaût. 25 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1985.
- Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer. *el-Keşşâf an hakâiki gavâmizi't-tenzîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1407.

Yahudilikten İhtidâ Etmiş Bir Sahâbî: Abdullah b. Selâm ve Hadis Rivayeti

Zübeyde Özben Dokak

Sakarya Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi,
Hadis Ana Bilim Dalı

zozben@sakarya.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-8456-1467>

Araştırma Notu Bilgi Formu

Yazar(lar)ın Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar

Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, kâr amacı gütmeyen veya özel sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası

“Yahudilikten İhtidâ Etmiş Bir Sahâbî: Abdullah b. Selâm ve Hadis Rivayeti” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel etik ve alıntı kurallarına uyulmuş olup toplanan veriler üzerinde hiçbir tahrifat yapılmamıştır. Herhangi bir etik ihlalle karşılaşılması durumunda *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*'nin yükümlülüğü olmayıp tüm sorumluluk yazarlara aittir.